

Oppfølging av særlig verdifulle
kulturlandskap i Sør-Trøndelag

RAPPORT:

KLÆBU KOMMUNE

Innhold:

- Beskrivelse av kommunen
- Bostadgrenda
- Brøttem-Grendstad
- Eidstuområdet
- Tulluan-Forset

www.fylkesmannen.no/kulturlandskapsprosjektet

FYLKESMANNEN I SØR-TRØNDELAG
Avdeling for landbruk og bygdeutvikling

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

Avdeling for landbruk og bygdeutvikling

Statens Hus

7468 TRONDHEIM

Besøksadresse: E. C. Dahls gate 10

Tlf: 73 19 90 00

postmottak@fmst.no

www.fmst.no

TITTEL Oppfølging av særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Rapport: Klæbu kommune	DATO Februar 2005
FORFATTER Vigleik Stusdal	ANTALL SIDER 30
PROSJEKTLEDER/-ANSVARLIG Laila Marie Sorte/Per Joar Gunnes	STIKKORD Kulturlandskap Klæbu
UTGITT AV Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, avdeling for landbruk og bygdeutvikling	

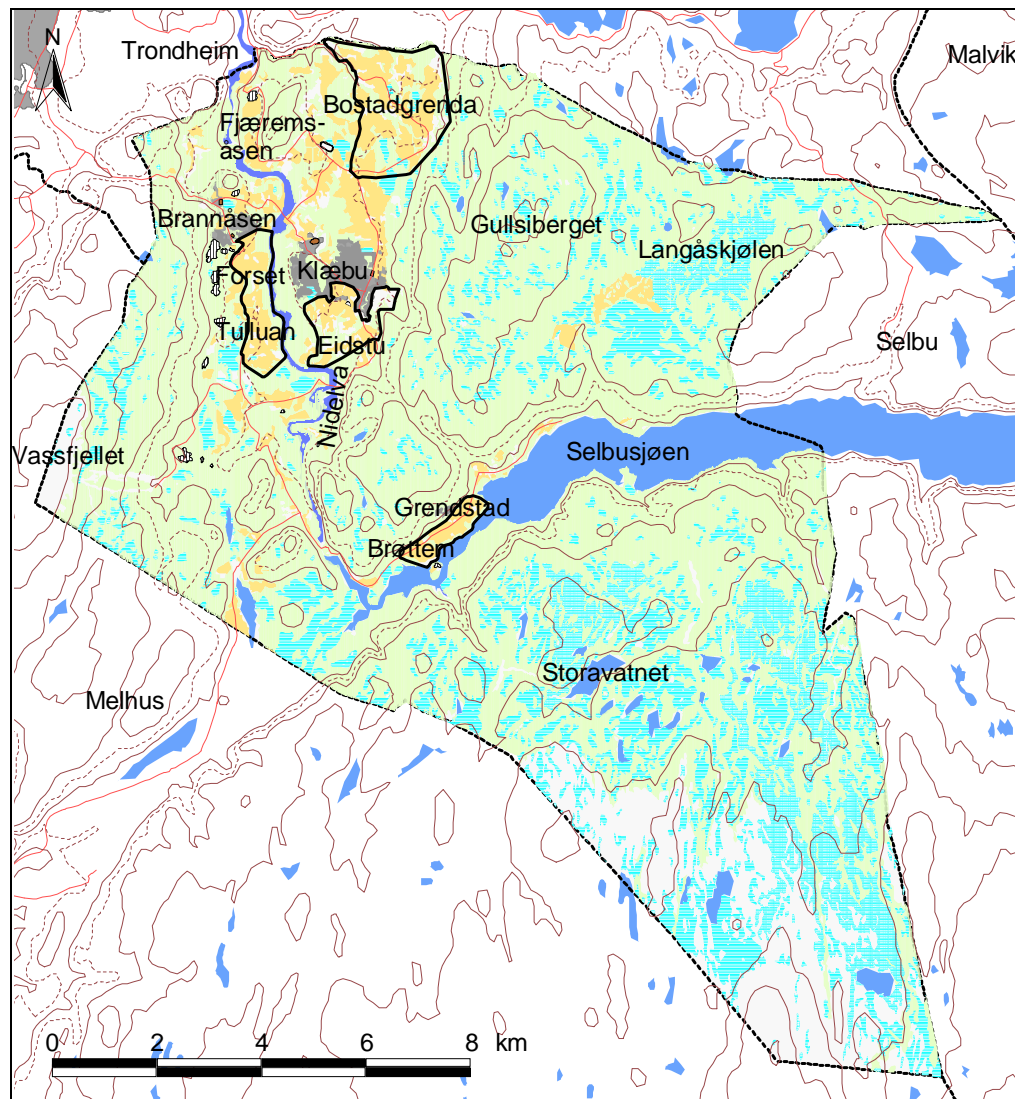
Innhold

1	Beskrivelse av kommunen	1
2	Bostadgrenda.....	6
3	Brøttem-Grendstad	13
4	Eidstuområdet.....	18
5	Tulluan-Forset	24
6	Kilder.....	30

1 Beskrivelse av kommunen

Lokalisering

Klæbu kommune ligger like sør for Trondheim, og grenser til kommunene Trondheim, Selbu og Melhus, figur 1. Kommunen ble grunnlagt i 1837, og er en av de mindre kommunene i Sør-Trøndelag med et areal på 185 km² (SSB 2004). Klæbu har hatt og har nær tilknytning til Trondheim, og kommunesenteret Klæbu ligger bare 19 km sør for Trondheim sentrum. Innbyggertallet har vært jevnt stigende siden 1960-tallet, og var pr. 01.01.04 5261 personer (SSB 2004).

Figur 1. Oversiktskart over Klæbu kommune. De undersøkte kulturlandskapsområdene er omkranset med svart strek og navngitt.

Klæbu er ei innlandsbygd uten direkte kontakt med kysten og havet. Det meste av arealet i kommunen ligger under 500 moh., og bare i sør er vesentlige arealer over 500 m. De høyeste områdene i sør rager opp mot 900 moh. Vassfjellet i vest rager 718 moh. Selbusjøens vestre ende deler kommunen på midten, og Nidelva, som har sitt utspring her, renner gjennom kommunen mot nord.

Det er i det vesentlige Nidelva og dens tilløp som har utformet landskapet i den sentrale del av Klæbu med sitt bakkete ravinelandskap. I takt med landhevinga ble det dannet erosjonsterrasser i stadig lavere nivåer, da elvesvingene flyttet på seg i det lave fallet. Elva roet mye av sin graving i det den nådde fastere grunn, som morene eller berg.

Mange steder kommer det sidebekker ned fra omgivende åser, som har gravd seg ned i løsmassene. Bekkene har ofte et svinget forløp, og det blir steile skråninger ned mot bekkeløiene. Der bekkene har skåret seg ned i leire, vil det stadig skje større eller mindre utglidninger, og det blir dannet et småbakkete og ujevnt ravinelandskap.

Skogen i Klæbu består for det meste av barskog, som dekker store arealer. Lauvskogarealet har også gått en del tilbake på grunn av tilplanting med barskog i de senere åra. I takt med at primærnæringsenes betydning har blitt mindre, har Klæbu sentrum vokst frem. Jord- og skogbruk er likevel viktige næringer i Klæbu.

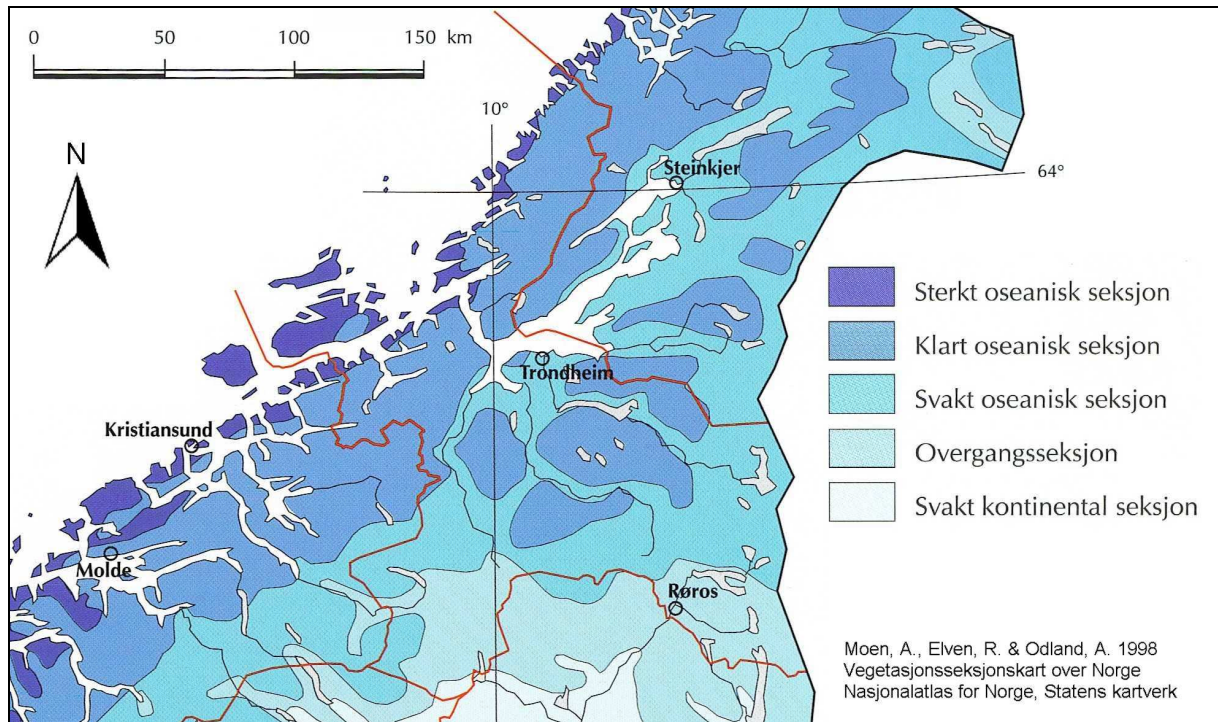
Naturgrunnlag

Berggrunnen i Klæbu er preget av de skjønne bergarter i Trondheimsdekket, dannet under den kaledonske fjellkjedefoldingen, der det alt vesentligste tilhører undre Hovinggruppen, med bl.a. grågrønn fyllitt, gråvakke, grønnstein og porfyritt (NGU 2004). Dette er overveiende næringsrike bergarter, som sørger for et godt jordsmonn.

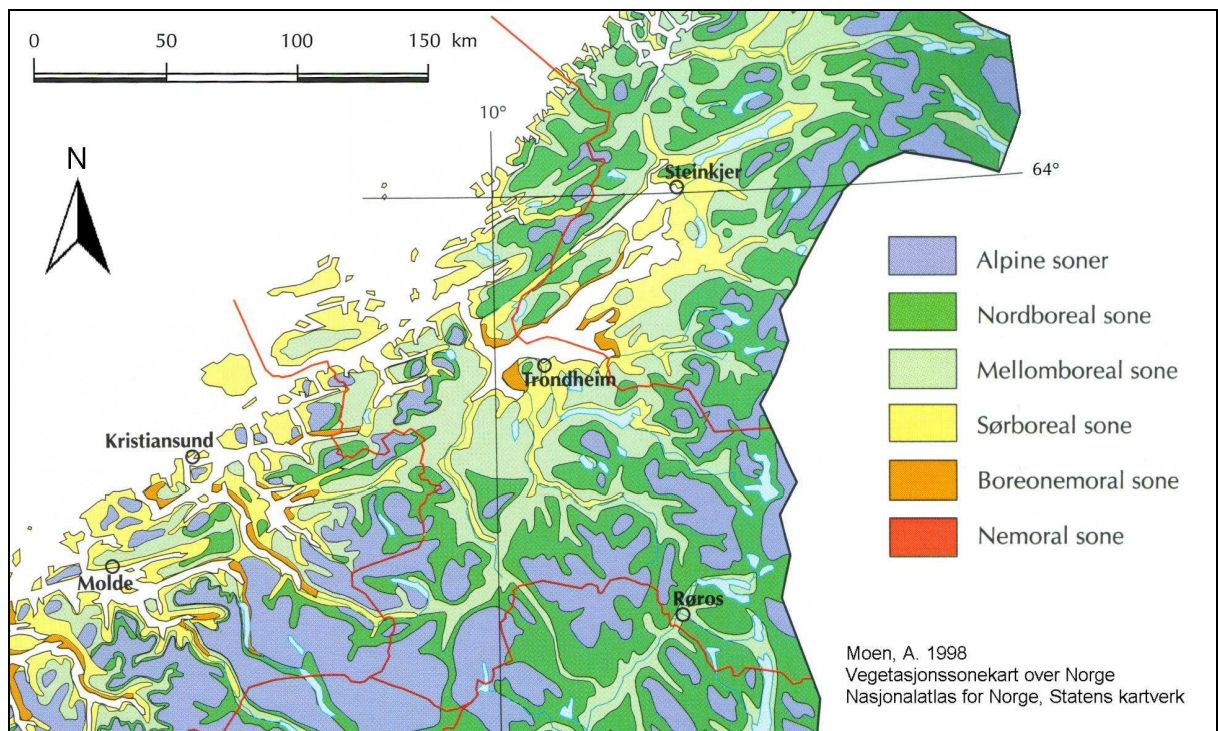
Marin grense befinner seg i Klæbu rundt 180 m over dagens havnivå. Herfra og nedover er berggrunnen dekket av havavsetninger, i hovedsak leire. Det er derfor tydelig forskjell på områder som har vært dekket av havet og områder som ikke har det. Havavleiringene ligger i dag som et bakkete leirlandskap i den sentrale del av bygda, og de har ofte en markert grense oppad mot høyereliggende områder. De fleste gårdene befinner seg på disse havavleiringene.

Vegetasjonen, og med den også jordbruket, er avhengig av faktorer som jordsmonn, temperatur, nedbør, vind, eksposisjon, helningsgrad og påvirkning fra andre levende organismer. Variasjonen i plantedekket beskrives ofte ved hjelp av vegetasjonssoner og vegetasjonsseksjoner. Vegetasjonsseksjonene viser en geografisk variasjon mellom kyst og innland, figur 2. Variasjonen i disse seksjonene henger sammen med forskjeller i oseanitet (påvirkning fra havet), der fuktighet og vintertemperatur spiller en viktig rolle (Moen 1998). Vegetasjonssonene beskriver variasjonen i plantedekket ut fra varmemengden i vekstsesongen, altså sommertemperaturen (Moen 1998), figur 3.

Vegetasjonsmessig har Klæbu kommune en viss oseanisk tilknytning, og de lavereliggende deler av kommunen ligger i O1, svakt oseanisk seksjon. De sørlige (og høyereliggende) deler av kommunen tilhører den mer vestlige O2, klart oseanisk seksjon. Det samme gjelder de høyereliggende arealene i nordvest. Begge disse seksjonene er mest vestlige, men de har også svakt østlige trekk. O2 preges av vestlige vegetasjonstyper og arter med fuktige skoger og mye bakkemyrer, mens de mest typiske vestlige arter mangler i O1 (Moen 1998). Klæbu har en årlig gjennomsnittsnedbør (1961-1990) på 950 mm, med 52 mm i den tørreste måneden mai, og 116 mm i den fuktigste måneden september (Meteorologisk institutt 2004). Området har nedbør (over 1 mm) 200-220 dager i året (Moen 1998). Gjennomsnittstemperaturen for hele året er 4,6 °C, med januar som kaldeste måned med -3,7 °C i gjennomsnittstemperatur (Meteorologisk institutt 2004).

Figur 2. Vegetasjonsseksjoner i Midt-Norge.

Figur 3. Vegetasjonssoner i Midt-Norge.

De lavereliggende deler av kommunen (under ca. 300 m) ligger i sørboreal vegetasjonssone. Denne sona er preget av jordbruk, og det meste av kornproduksjonen i fylket foregår i denne sona. Barskog dominerer, men gråorskoger er ikke uvanlig i ller og ved vassdrag. Høgmyr og bestander av edelløvsog og tørrengvegetasjon forekommer også. Typisk for sonen er et sterkt innslag av arter med krav til høy sommertemperatur. Klæbu har en gjennomsnittlig

julitemperatur på 13,3 °C ved 143 moh. (Meteorologisk institutt 2004). De høyereliggende deler av kommunen ligger i mellomboreal sone. Dette er den mest typiske barskogssonen, og myr dekker store arealer her. Store arealer i denne sonen ble tidligere brukt til slått og beitemark, men det aller meste av dette er i dag i gjengroing. Betydelige arealer i nordboreal sone finnes bare sør for Selbusjøen, men et mindre område finnes ved Vassfjellet.

Granskogen karakteriserer lavlandet i Klæbu i dag, men over 400 m gjør furua seg mer gjeldende. Myr dekker også store arealer i kommunen. Langs hele Nidelva snor det seg en nesten sammenhengende kantsone med gråor. Gråora er en pionerplante som er særlig konkurransedyktig på urolig substrat, som leirskråningene er. De fleste av de større bekkedalene er også kledd med gråor.

Særtrekk ved jordbrukslandskapet i kommunen

Jordbrukslandskapet i Klæbu er i stor grad avgrenset til de lavereliggende deler av kommunen, dvs. under 200 moh., som befinner seg på begge sider av Nidelva fra Selbusjøen i sør til kommunegrensa i nord. Dette er et fruktbart, delvis bakket, sletteland av vesentlig leir- og moldjord på østsiden av Nidelva og overveiende morenejord på vestsida. Her og der veksler det med myrer og bekkedaler. Gårdene ligger spredt utover dette slettelandskapet, og på begge sider strekker skogåser og lier seg oppover, og i vest når disse snaufjellet.

Leirjorda er god som dyrkingsjord og holder godt på næringsstoffene. Det gunstige klimaet i den sørboreale vegetasjonssonen, gjør at det er mye kornproduksjon i Klæbu. De store terrassene som finnes mange steder, er dessuten godt egnet til intensiv, maskinell drift. Sammen med kravene til effektiv og rasjonell drift, har dette ført til at det bare er svært få rester etter tradisjonell jordbruksdrift i Klæbu. Det bakkete ravinlandskapet har mange steder vært utsatt for bakkeplanering for å tilrettelegge for maskinell drift. Andre steder, hvor det kanskje ikke har vært mulig å planere vekk rainedalene, har de blitt liggende brakk. Resultatet har vært en tiltagende gjengroing av de bratteste arealene. Samlet sett har jordbrukslandskapet i Klæbu derfor blitt mye mindre variert. Dette har konsekvenser for både kulturhistoriske verdier, landskapsopplevelse og det biologiske mangfoldet. Det er derfor svært viktig å sikre de landskapsverdiene som finnes, slik at de kan ivaretas også for fremtiden.

De tradisjonelle firkanttuna med sine karakteristiske bygninger er fortsatt et svært vanlig syn i Klæbu. Mange av disse tuna er dessuten godt ivaretatt. Her og der er det bygd nye bygninger på gårdene som harmonerer dårlig med helheten, og gamle, verdifulle bygninger er revet. Samlet sett fremstår likevel gårdene som svært tradisjonelle i formen. Gårdstuna er sentrale elementer i kulturlandskapet i Klæbu, og man kan vanskelig tenke seg denne bygda uten sine karakteristiske og staselige tun. Typisk for Klæbu er den dekorative og særs fint forma dørinnfatninga for nystuedøra, som man finner på fasaden mot tunet på de eldre lånene i bygda (Søberg, Kiran & Westvik 1988). En spesiell form for lån kom til Klæbu da klokker Forset kom hjem igjen fra Eidsvoll. Eidsvollmannen må ha blitt imponert over Eidsvollbygningene, for han bygde flere låner inspirert av disse. Spesielt for disse er tverrgavl (valmet tak), ellers er de ganske lik en tradisjonell lån. Disse bygningene står ennå på Nordre Lysklett, Nedre Eidstu og Nedre Forset.

Tidligere registreringer

Det er gjort relativt få undersøkelser i kulturlandskapet i Klæbu. I *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap* (Kristiansen 1994 og Liavik 1996), ble flere områder i Klæbu undersøkt. Det var i hovedsak gode representanter for det trønderske firkanttunet som ble plukket ut i denne sammenheng, dessuten et seterområde (Brungmarka-Eidstuvollen) og et beitet ravinelandskap (Krokan). Sekretariatet for registrering av faste kulturminner (SEFRAK) ble opprettet i 1973, med formål å registrere alle faste kulturminner eldre enn 1900, men i praksis har man konsentrert seg om bygninger. Feltarbeidet ble avsluttet ved årsskiftet 1995/-96 og materialet omfatter ca. 500 000 objekter i Norge. Registreringen består av skjemamateriale, kartfesting, skisser og fotografier. Materialet gir en unik historisk dokumentasjon, og skal blant annet danne grunnlaget for vernearbeid og offentlig planlegging. I Klæbu ble til sammen 165 bygninger registrert (Søberg, Kiran & Westvik 1988). I 1980 ble første bind av Klæbuboka, Natur og befolkning gjennom tidene, utgitt (Døssland (red.) 1980). Andre bind, Gards- og ættesoge, ble utgitt i 1973 (Tulluan 1973). Det kan i tillegg finnes andre registreringer enn de som er nevnt her.

Undersøkellesområdene

Fire områder ble i dette prosjektet undersøkt i Klæbu, se figur 1. Alle områdene ligger i de mest fruktbare delene av kommunen under 200 moh. Tre av dem ligger i de sentrale deler av bygda. Dette er Bostadgrenda, Eidstuområdet og Tulluan-Forset. Et område, Brøttem-Grendstad, ligger ved Selbusjøens nordre bredd.

2 Bostadgrenda

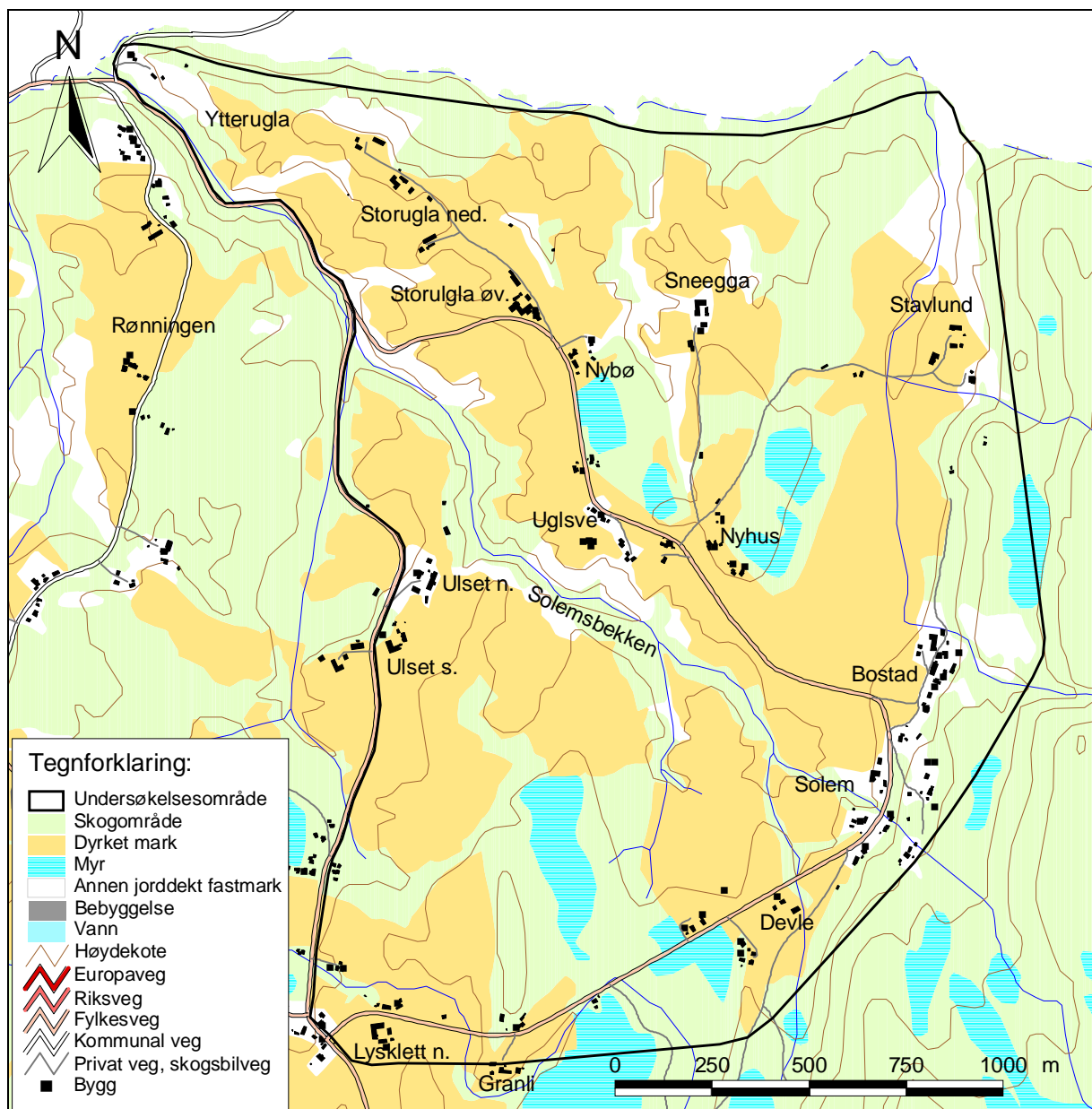
Befart: Primo oktober 2003

Höh.: 100-175 m

Beskrivelse av området

Bostadgrenda ligger nord i Klæbu kommune, på grensa mot Trondheim, figur 4.

Undersøkellesområdet avgrenses i vest av fylkesveg 885 mellom Trondheim og Klæbu. I nord avgrenses området av kommunegrensa og i øst av Høgåsen. Sørgrensen går like sør for fylkesveg 924, som er en lokal veg som skjærer gjennom området og forbinder Bostadgrenda med fylkesveg 885. Solemsbekken renner gjennom området omtrent diagonalt fra sørøst til nordvest.

Figur 4. Bostadgrenda ligger på grensa til Trondheim kommune, lengst nord i Klæbu. Den svarte streken angir den omtrentlige grensa for undersøkellesområdet.

Bostadgrenda er et aktivt jordbruksområde med husdyrbruk og kornproduksjon. Landskapet er åpent og kupert med tallrike ravedaler i det tykke avsetningsmaterialet, figur 5. Dette er hav- og fjordavsetninger som først og fremst består av leire, med innslag av myr noen steder. Leirjord er rik på mange næringsstoffer som frigjøres over tid, noe som gir et jordsmonn som er godt egnet for jordbruk. Over ca. 175 m er berggrunnen dekket av et tynt lag morenemateriale.

Gårdstunene ligger spredt i området og er dels tradisjonelle firkanttun med trønderlån, stabbur og vinkellåve, dels mer moderne tun hvor noen av bygningene er tradisjonelle og noen moderne. Gårdsbruka i området er Ytterugla, Storugla nedre og øvre, Nybø, Sneegga, Nyhus, Stavlund, Bostad, Solem, Ulset nordre og søndre, Devle, Granli og Lysklett nordre.

Nåværende og tidligere drift

Storugla er den gården i Klæbu man kan følge lengst tilbake i tid. I tillegg til skriftlige kilder, er det gjort funn fra både eldre og yngre jernalder på gården. Den gamle storgården Storugla har i de siste 400 år blitt oppdelt i mange bruk. Midt på 1500-tallet ble Ytterugla skilt ut. Den er i dag gnr. 7 og var i 1968 delt i 9 bnr. Storugla ble delt i to like deler, øvre og nedre, i 1711. Storugla nedre blir ofte kalt Meugla og har fått gnr. 8. Storugla øvre har gnr. 9, og er den største og minst oppdelte av de tre gårdene.

Storugla var trolig den opprinnelige storgården i nordbygda, og fra denne er det i tidlig tid skilt ut flere andre: Ulset (Ølset), Sneegga, Bostad, Solem og kanskje flere.

Figur 5. Parti fra Bostadgrenda som viser et åpent, men småkupert kulturlandskap.

Sneegga var for 300 år siden blant de mindre gårdene, men gikk etter hvert opp i skyld og ble regnet til de mellomstore gårdene. Stavlund er også en mellomstor gård, som i 1791 ble den delt i to bruk.

Bostad var udelt til 1783, da den ble delt i to bruk. Navnet tyder på at gården kan gå helt tilbake til vikingtiden. Gården Devle er utskilt fra Solem i 1733. Ulset er i dag to gårdsbruk, og navnet stammer trolig fra tidlig vikingtid. Lysklett er også en gammel gård, som allerede i 1520 var todelt. På Lysklett er det gjort funn av sverd og øks fra tidlig vikingtid.

I undersøkelsesområdet er det i dag åtte bruk som driver med storfe, hvorav sju bruk driver melkeproduksjon. Sju bruk har kornproduksjon med bygg eller havre. To bruk driver med sau (Stavlund og Lysklett nordre) og noen bruk har også hester. Sammenlignet med det allsidige jordbruket som var før den omfattende effektiviseringen og intensiveringen i jordbruket i siste halvdel av 1900-tallet, er dagens drift spesialisert og redusert. Konsekvensene av dette er at kulturlandskapet blir mer ensartet og at de dårligst arronderte arealene gror igjen. På grunn av bakkeplanering og gode driftsforhold, er likevel det meste av arealet fortsatt i drift i Bostadgrenda.

Figur 7. Beitet ravinelandskap med innslag av kulturmarksarter på Ulset søndre.

Figur 6. Beitemark på Ytterugla. Det kupert ravinelandskapet har fellestrekk med de undersøkte områdene på Ulset.

Biologisk mangfold

Hele området er preget av et moderne jordbruk der store arealer er bakkeplanerte. Flere steder er likevel de intensivt drevne åker- og engarealene brutt opp av mer tradisjonelt drevne beitemarker. Disse beitemarkene ligger særlig i tilknytning til velutviklede raviner som hindrer moderne drift og er positive bidrag til landskapsopplevelsen. Det ble utført stikkprøver av vegetasjonen i beitemarka på to gårder, Stavlund og Ulset søndre.

To beitemarker ble undersøkt på Ulset søndre. Den ene ligger helt sør på gården, figur 6, den andre sørøst for tunet. Den første beitemarka er en del preget av sølvbuketuer, men uten at de har et dominerende preg. I en sørvendt ravinebakke ble kulturmarksartene gulaks, prestekrage, småengkall, hårsveve og hvitmaure registrert, som alle indikerer gammel kulturmark og er relativt ømfintlige for gjødsel. Andre naturlig forekommende arter som ble registrert her var hvitbladtistel, ryllik, fuglevikke, gjerdevikke, karve, marikåpearter, sølvbunke og gulskolm. Disse artene kan vokse både i ugjødslet og moderat gjødslet mark. Av gjødselselskende arter ble registrert hvitkløver, timotei, løvetann, engsyre og engsoleie, dessuten mjøddurt og bringebær i bunnen av ravedalene. Artene rødkløver og timotei er

sådd inn. Vegetasjonen viser at området trolig er gammel kulturmark, men at her er et overskudd av næring, enten fra lett gjødsling eller fra beitende dyr. Dette kan på sikt forandre vegetasjonen til å bli mer ensartet og artsfattig. Området så ut til å ha et passende beitetrykk med kortnagd vegetasjon.

Den andre undersøkte beitemarka på Ulset søndre er nordvendt og mer skyggefull. Vegetasjonen har et lignende preg som i det første området, men er mindre artsrik og mangler indikatorartene for gammel kulturmark. Den kuperte beitemarka på Ytterugla har mye til felles med de to omtalte beitemarkene på Ulset, figur 7.

Den undersøkte beitemarka på Stavlund er vest- og sørvendt og varierer fra flatt til bratt, figur 8. En del av arealene nær tunet er bakkeplanert og oppdyrket kultureng og her er det relativt fuktig. I de bratte bakkene er det tørrere og vegetasjonen er beitet til et plenaktig preg. Det blir utført grasbrenning her med jevne mellomrom og grasartene, marikåpearter og kløver dominerer.

Figur 8. Beitemark på Stavlund. Bakkene bakerst i bildet blir brent med jevne mellomrom og er ganske artsfattige. Det åpne landskapet er verdifullt for landskapsopplevelsen.

Figur 9. Bekkedalen rundt Solemsbekken er gjengrodd, hovedsakelig med løvskog.

I de flater partiene ovenfor de bratte bakkene har marka et friskt, stedvis fuktig, preg. Store sølvbuketuer med strå over en meters høyde og en del næringselskende arter som mjørdurt, stornesle, bringebær og hundegras viser at dette arealet er under begynnende gjengroing. Beitemarka bærer i dag ikke preg av gammel kulturmark.

I tilknytning til bekkedalen som Solemsbekken renner gjennom, er den gamle kulturmarka i stor grad gjengrodd med løvskog, stedvis med innslag av gran, figur 9. På grunn av den varierte topografien er det flere steder brede striper med skog mellom de ulike teigene, mens det andre steder er større, sammenhengende arealer hvor kantsonene nesten mangler helt. Vegkantene er ikke særlig breie og er utsatt for avdrift fra gjødsling og sprøyting.

Kulturminner og kulturmiljøer

Flere av de tradisjonelle firkanttuna i området er bevart som tiltalende kulturmiljøer. Blant annet på Lysklett nordre, Ulset søndre og nordre, Storugla nedre og Sneegga er det bevart tradisjonelle trøndertun (i firkant) med lån, fjøs/låve og stabbur, figur 10. SEFRAK-registreringene fra 1970- og 1980-tallet av hus bygd før 1900, avdekket flere gamle bygninger også i Bostadgrenda (Søberg, Kiran & Westvik 1988). Ytterugla hadde på registreringstidspunktet en slik bygning, Storugla nedre hadde en bygning på hvert av de to bruk, Uglesve fire, Sneegga tre, Stavlund to, Solem en, Devle en, Ulset søndre en, Ulset nordre tre og Lysklett nordre to. I dag er trolig noen av disse bygningene borte, men de fleste er ennå viktige elementer i kulturmiljøene her.

Figur 10. Tradisjonelt trøndertun i firkant på Lysklett nordre. Bygningsmassen er velholdt og representativ for Klæbu.

Landskapsopplevelse og tilgjengelighet

Bostadgrenda ligger i et åpent landskapsrom som defineres av Brattsbergåsen, Røstadmarka og Rååsen i nord, Høgåsen i øst og Tilleregga, Rundhaugen og Våttåsen i Trondheim i vest. Mot sørøst er avgrensningen mindre tydelig, men mot sørøst er Middagsåsen et markert stengsel. Disse åsene danner de naturlige veggene i det overordnede landskapsrommet. I mindre skala er skog og ravinerygger viktige romdannende elementer. Vegene, bekkedalen,

kraftlinja og teiggrensene er sentrale bevegelseslinjer i dette landskapet. Disse bryter opp landskapet og gjør det lett å orientere seg. Fra fylkesveg 924, som går gjennom området, har man god oversikt over det meste av grenda. Også fra fylkesveg 885 kan man se en del. Disse vegene gjør at mange har muligheten til å oppleve landskapet, da det ligger sentralt i forbindelsen mellom Klæbu og regionsenteret Trondheim.

Ravinedaler og -rygger er vanlig i distriktene rundt Trondheimsfjorden og disse er svært utviklet i Klæbu, og det mest karakteristiske trekket i landskapet her. Det er vanlig at ravineryggene er planerte og de minste ravinedalene gjenfylt, mens de mest markerte dalene fortsatt ligger som tydelige furer i jordbrukslandskapet, figur 11. Til tross for at man har et modernisert jordbruk, danner derfor det kuperte ravinelandskapet grunnlag for en variert og spennende opplevelse av landskapet. Bostadgrenda er et sammenhengende og helhetlig jordbrukslandskap der få elementer bryter dette bildet. De tradisjonelle trøndertuna bidrar til at området også har et historisk preg.

Inngrep og trusler

I Bostadgrenda er mye av ravinene bakkeplanert, slik at landskapet er blitt mer ensformig med store moderne åkerareal. Landskapsbildet har likevel beholdt et variert preg. En kraftlinje og noen veger skjærer gjennom området, men uten å ha en dominerende virkning. Det finnes også noen spredte boliger i grenda, som delvis bryter med det helhetlige jordbrukslandskapet.

Bekkedalen med Solemsbekken er grodd en del til, som nevnt tidligere, og det er også plantet noe gran her. Også en del andre arealer er gjengrodde. Videre gjengroing av de mindre lettdrevne arealene kan gjøre området mindre attraktivt, siden det da blir mindre åpent og gjerne mer ensartet med skogen som skarpe grenser rundt åkermarka. Fjerning av kantsoner og åkerholmer vil også gjøre området mindre spennende å se på. Utbygging, for eksempel med spredte eneboliger, vil være negativt for helheten i landskapet, særlig om det velges en dårlig plassering. Mangelfull tilpasning av nye bygninger til eksisterende vil også virke negativt inn på det helhetlige preget. Forfall av gamle bygninger på grunn av manglende bruk og vedlikehold vil gå ut over området historiske preg.

Figur 11. Ravinelandskapet er et sentralt trekk ved kulturlandskapet i Klæbu. De dype ravinedalene ligger som furer i jordbrukslandskapet, mens toppene er bakkeplanert. Bildet er tatt mot Uglsve.

Vurdering av området

Undersøkelsesområdet ligger lett tilgjengelig langs fylkesveg 885, sentralt i Klæbu kommune. Bostadgrenda er et helhetlig og sammenhengende jordbrukslandskap som har relativt få og små moderne inngrep som bryter dette preget. Det finnes noen rester etter gammel kulturmark og en del eldre bygninger i området og de største verdiene i kulturlandskapet her knytter seg til landskapsopplevelsen.

Aktuelle tiltak/skjøtselsanbefalinger

For å bevare den positive opplevelsen av dette kulturlandskapet, er det særlig viktig å ta vare på ravinedalene og de tradisjonelle firkanttuna, dessuten åkerholmer og randsoner. I tillegg bør man unngå utbygging med spredte boliger på nye arealer.

Ravinedalene skaper stor variasjon i landskapet, og setter et sterkt preg på området. Enkelte steder finnes gammel kulturmark, som kan identifiseres på bakgrunn av vegetasjonen. Hvis arealet aldri har vært gjødslet eller pløyd, kan man gå ut fra at det er snakk om gammel kulturmark. Denne bør skjøttes som anbefalt i vedlegg I til rapporten. Store deler av ravinedalene er under gjengroing. Her bør det være aktuelt å rydde noen arealer til beite, særlig hvor ravinene er godt synlig fra veg (først og fremst aktuelt langs Solemsbekken og fylkesvegen). Disse arealene har tidligere vært i drift med tradisjonell slått og beiting, og bør restaureres som gammel kulturmark etter anbefalingene i vedlegg I.

Miljøet i firkanttuna bør bevares så langt som mulig. Der det er gamle hus i tunet eller andre steder på gården, bør det søkes SMIL-midler til restaurering. Det er viktig at restaurering og vedlikehold av verdifulle uthus, så vel som våningshus, foregår etter anbefalingene i vedlegg II. Når det skal bygges nytt i tunet, bør man så langt som mulig forsøke å beholde det tradisjonelle firkanttunet, eventuelt styrke firkantpreget der det er blitt svakere. Nybygging i kulturlandskapet er også tatt opp i vedlegg II. Som nevnt bør nye boligfelt unngås. I stedet bør man bygge i allerede etablerte boligfelt (fortetting). Dette for å gjøre skillet mellom gårdsbebyggelsen og tettstedsbebyggelsen skarpere. Klart definert blir bygningsmassen ofte en positiv opplevelse, mens spredt boligbygging i jordbruksområder vanskeliggjør defineringen både av tettstedsbebyggelsen og gårdsbebyggelsen.

Åkerholmer og randsoner som vegkanter, skogkanter og vegetasjon langs eiendomsgrenser er elementer som er viktige både for landskapsopplevelsen og for det biologiske mangfoldet. Disse bør skjøttes med tanke på nettopp dette, og man bør unngå avdrift ved gjødsling og sprøyting til disse arealene. Skjøtselen bør foregå som anbefalt i vedlegg. Området er stedvis preget av store, åpne flater. Det kan derfor være aktuelt med leplantinger. Dette vil skape et bedre lokalklima og et mer variert landskap.

Rundballer er et nytt element som kan sette et sterkt preg på landskapet. De bør plasseres slik at de ikke dominerer landskapsbildet. En god plassering kan være langs eiendomsgrensa eller en skogkant, men ikke slik at kantsonene blir utsatt for silosaft. En god regel er at rundballene bør være synlig fra så få steder som mulig.

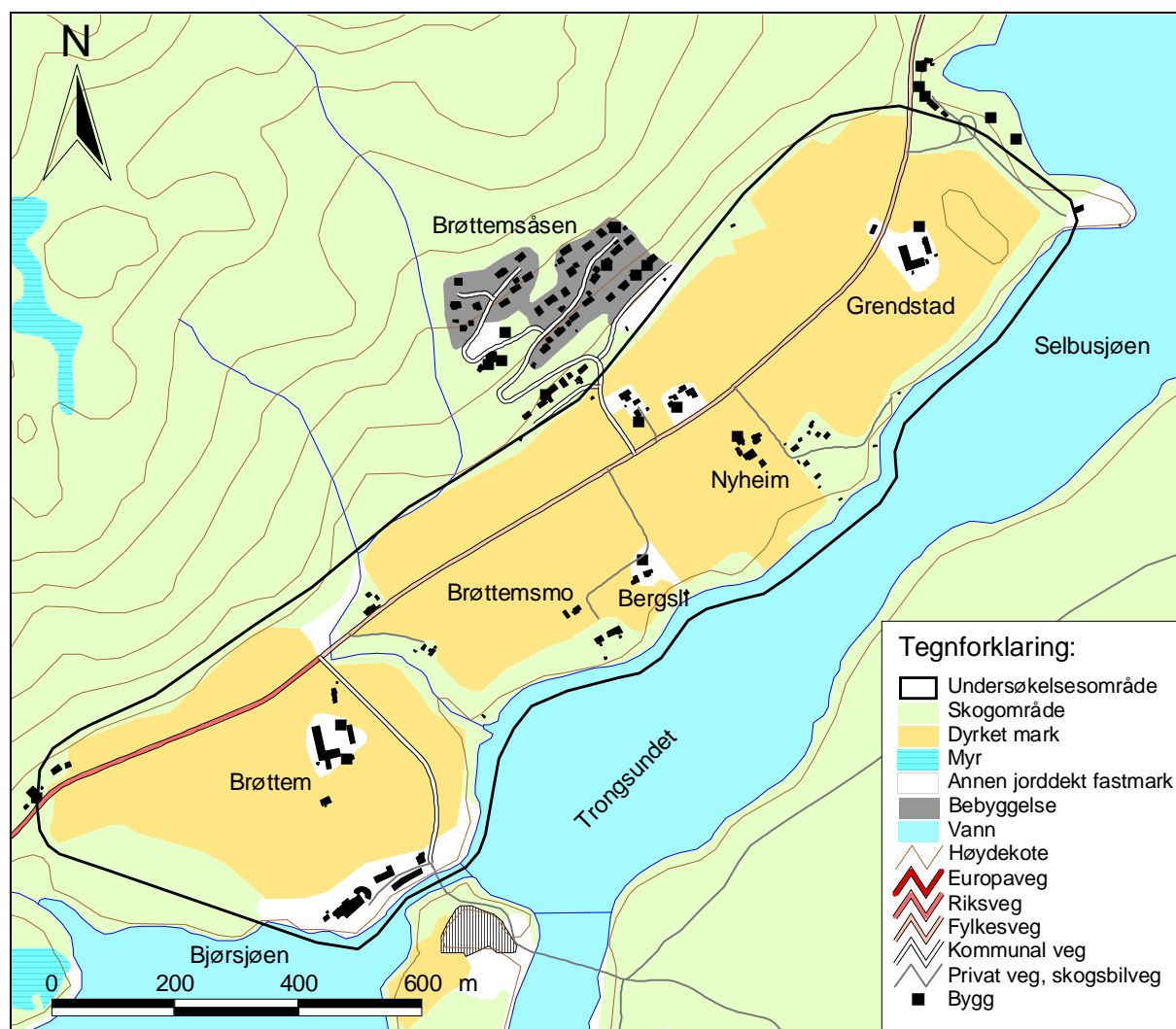
3 Brøttem-Grendstad

Befart: Primo oktober 2003

Hoh.: 160-180 m

Beskrivelse av området

Brøttem-Grendstad ligger ved Bjørsjøen og Selbusjøen i midtre deler av Klæbu, figur 12. Området er et av de sørligste jordbruksområdene i kommunen. Undersøkellesområdet avgrenses av innsjøene i sør og øst, og av overgangen mot skog og brattere arealer i nord og vest.

Figur 12. Brøttem-Grendstad ligger ved Selbusjøens bredd og er av de sydligste gårdene i Klæbu.

Arealet avgrenses til en slette av breelavsetninger rundt 175 moh. og med en randmorene like øst for tunet på Grendstad. Denne sletten fortsetter på andre siden av innsjøen og mot sørvest til kommunegrensen. Avsetningene ble formet til en terrasse da havet engang stod her. Mellom Teigen og Grendstad ligger en buformet endemorene.

Undersøkelsesområdet består av gårdene Brøttem, Bergsli, Nyheim, Brøttemsmo og Grendstad, hvorav Brøttem og Grendstad er de desidert største.

Nåværende og tidligere drift

Brøttem ligger uvanlig fint til ved vestenden av Selbusjøen, og er trolig en svært gammel gård. Brøttem er en av de største gården i areal i Klæbu. Etter at veien mellom Heimdal og Brøttem kom i 1870, ble skysskiftet flytta fra Teigen til Brøttem. Selbusjøen var da trafikkert av en dampbåt. Turister fra både inn- og utland besøkte Brøttem på denne tida. Det var tidligere mange husmannsplasser under Brøttem, blant annet Brøttemsmo og Bergsli, som nå er utskilte som egne bruk.

Figur 13. Småbruket Nyheim er skilt ut fra Grendstad. Bruket hadde en periode landhandel.

Grendstad ligger nordøst for Brøttem, der en sandbanke stikker ut i Selbusjøen. Navnet Grendstad kan ha sammenheng med et gammelnorsk ord for nettopp sandbanke, ”grandi”. Både navn og plassering kan tyde på at dette er en svært gammel gård. Den har imidlertid trolig ligget øde en lengre periode og først gjenopptatt etter reformasjonen. I 1830 ble gården delt i Grendstad, Trøa og Teigen. Nyheim ble skilt ut i 1897 og hadde en periode landhandel, figur 13.

Det drives både korn- og grasproduksjon i området og jordbruksarealene er underlagt intensive driftsformer. På Grendstad er det også noen sauer og hester.

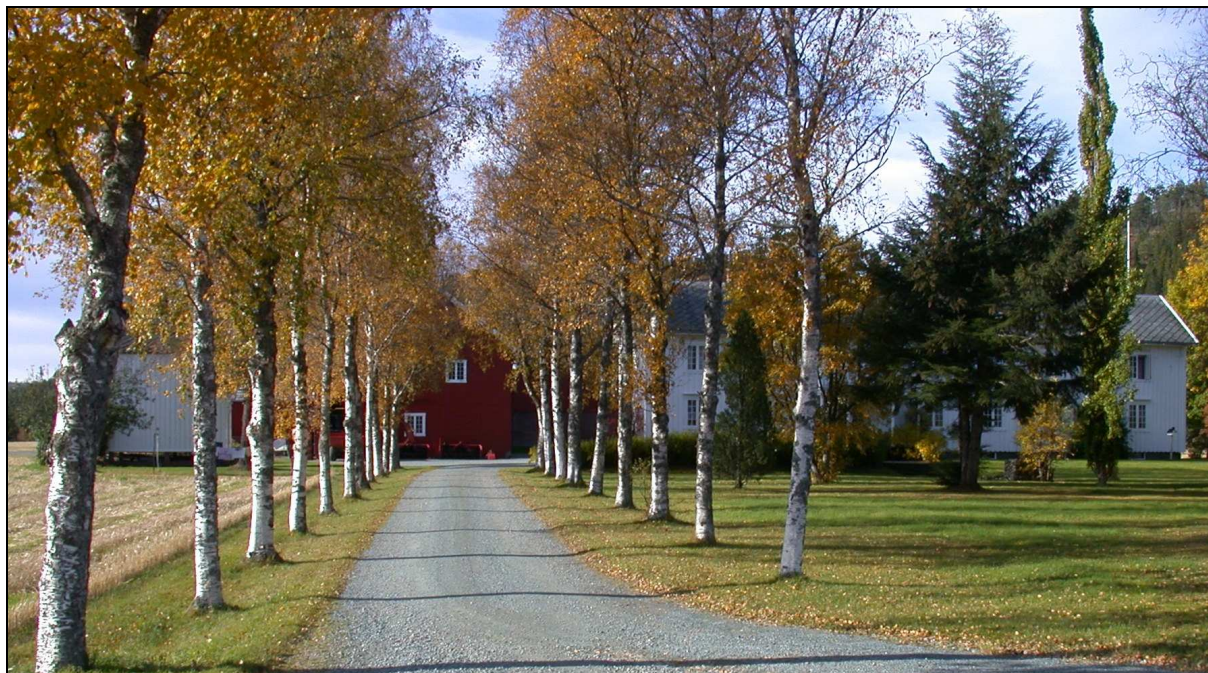
Biologisk mangfold

Befaring i området avdekket ikke gamle kulturmarker, og det ble derfor ikke gjennomført nærmere undersøkelser av vegetasjonen. Kantsoner og åkerholmer m.m. i tilknytning til det intensivt drevne åkerlandskapet kan likevel ha stor verdi for det biologiske mangfoldet. Flere steder er det skogholt av løvtrær i utkanten av dyrkamarka. Disse skaper verdifull variasjon i kulturlandskapet, både for øyet og for levende organismer. Frittstående (gamle) trær og alleer er ofte verdifulle levesteder for mange arter, både av insekter, sopp, lav og moser (Norderhaug m. fl. 1999). Frittstående trær finnes i tilknytning til gårdstuna og bebyggelsen ellers. Alleer finnes både på Grendstad og Brøttem, figur 14.

Mot innsjøen er det de fleste steder en ganske bred sone med løv- og barskog. Denne sonen vil være et egnet levested for flere arter som trives i nærheten av vann og reduserer avrenningen fra jordbruksarealene ved at næringsstoffer blir tatt opp. I tillegg vil denne skogen gi ly for jordbruksarealene og dermed gi gunstigere vekstforhold.

Lavarten gaffelrødtopp er registrert på en lokalitet i området i 1977 (Fylkesmannen i Sør-Trøndelag 1999). Dette er en pionerart på forstyrrede mikrolokaliteter i skog og har i dag status som sårbar på den nasjonale rødlista (Direktorartet for naturforvaltning 1999). Hvit kragesopp er registrert på et beite ved Brøttem og har status som hensynskrevende i den nasjonale rødlista. Engridderhatt, som har status som sjelden i rødlista, er funnet ved Brøttem/Bjørsjøen i 1975. Om disse artene fremdeles finnes i området er uvisst. Vest for

Brøttem er det, i følge viltkartet for Trondheim, Klæbu og Malvik kommuner, et viktig våtmarksområde og vinterbeite for elg.

Figur 14. Bjørkeallé inn mot tunet på Brøttem. Tunet er særdeles velholdt og nye bygninger er godt tilpasset det eksisterende bygningsmiljøet.

Kulturminner og kulturmiljøer

Tuna på Brøttem, Grendstad og Nyheim har tradisjonelle bygninger som er med på å gi et helhetlig kulturmiljø i området, figur 15. Her er tradisjonelle trønderlåner og låver tatt vare på og organisert i firkanttun. De svært store låvene på Grendstad og Brøttem er bygd i vinkel og grunnmurene er bygd opp av murstein. På Brøttem er det også lagt steinheller på taket, noe som er med på å skape en svært god helhet i bygningsmiljøet her. En ny kårbolig på Brøttem er satt opp i utkant av tunet og ligger på linje med trønderlåna. Den nye kårboligen er

Figur 15. Tunet på Grendstad består av tradisjonelle og velholdte bygninger.

hvitmalt, har steinheller på taket og har en takvinkel som er tilpasset den på trønderlåna. I tillegg er bygningene knyttet sammen med trær. Den nye bygningen passer derfor godt inn i helheten og bryter ikke negativt med kulturmiljøet. Dette er et godt eksempel på hvordan en god plassering av en ny bolig i trøndertunet kan være. Under SEFRAK-registreringene på 1970- og 80-tallet av hus bygd før 1900 (Søberg, Kiran & Westvik 1988), ble det registrert tre bygninger på Brøttem og tre på Grendstad.

Det var tidligere flere gravhauger mellom Brøttem og Grendstad, men på begge gårdene er disse jevnet ut og ødelagt.

Landskapsopplevelse og tilgjengelighet

Selbusjøen, Bjørsjøen og de oppdyrkede arealene danner et flatt gulv som strekker seg i retning sørvest-nordøst og som omkranses av åser som hever seg rundt 200 m over dette gulvet. De lave veggene gjør at mye lys slipper inn og de vide flatene gjør at rommet føles stort og åpent. Vegen, grenselinjer mellom teigene, kantsonene mot skogen, breddene langs innsjøene og kraftlinjene er noen markerte bevegelseslinjer i dette landskapet. Slike bevegelseslinjer er ofte naturlige å lede blikket langs og er derfor viktige når vi leser et landskap og orienterer oss i det. Det er lett å få oversikt over området og det oppfattes som ukomplisert og harmonisk med en enkel estetikk.

De store tuna på Brøttem og Grendstad ligger åpent og fritt og er landemerker i området, figur 16. I tilknytning til gårdstuna er det plantet trær, noe som gjør dem mer levende og at de glir bedre inn i landskapet. På Brøttem er det en allé langs gårdsvegen, noe som utgjør et positivt landskapselement.

Figur 16. Tunet på Brøttem ligger som et landemerke i det åpne og vide landskapet. Trærne som er plantet i tunet er med på å binde bygningene sammen og forankrer tunet til landskapet.

Innsjøene er dominerende elementer her og er derfor sentrale for vår opplevelse av landskapet. Vann er ofte med på å skape helhet og det gir liv og variasjon. De store flatene med jordbruksarealer gir også et helhetlig og mektig preg. For Klæbu er dette et særegent og spesielt landskap, ettersom kommunen ellers er mye preget av kupert ravinelandskap.

Området blir brukt til turgåing av innbyggerne i boligfeltet i Brøttemsåsen og er lett tilgjengelig herfra. Boligfeltet har også god utsikt over dette jordbrukslandskapet, og det har derfor stor betydning som miljøskapende element for dem som bor her. Åsen i nord har også rike turmuligheter langs flere skogsveger og stier. Området kan nås via riksveg 704 som har sitt endepunkt på Brøttem, eller via fylkesvegen fra Klæbu sentrum.

Inngrep og trusler

Det mest iøynefallende inngrepet i området er den store kraftlinjen som går over Selbusjøen og jordbruksarealene mellom Nyheim og Grendstad. En stor stolpe av metallstenger står her midt i åkeren og stjeler oppmerksomheten. Slike byggverk er fremmed i dette landskapet og stolpen utgjør et klart negativt landskapselement. Nye eneboliger er kommet til i området, men de fleste er plasserte i et byggefelt i åssiden, delvis skjult bak skog og trær. Noen hytter er også kommet til, men de er i likhet med boligene plassert i ytterkant av dyrkamarka og

delvis skjult av trær. Bygningene glir derfor godt inn i landskapet her. Videre utbygging med hytter og eneboliger kan likevel ødelegge det fine landskapsbildet hvis de blir plassert på dyrkamarka. Forfall av bygninger vil også virke i denne retning. Særlig er tuna på Brøttem og Grendstad ømfintlige for inngrep, ettersom de, som tidligere nevnt, er landemerker i området.

Den asfalterte vegen går midt over dyrkamarka, noe som i utgangspunktet er negativt for helheten i landskapet og for jordbruket. Jordbruksarealene blir delt i to og sammenhengen mellom sør- og nordsiden av vegen er dermed noe ødelagt.

Vurdering av området

Undersøkellesområdet ligger på en flate av grusavsetninger ved Selbusjøen i Klæbu. Dette er et moderne jordbrukslandskap med tradisjonelle og velholdte tunmiljø. Landskapet er helhetlig, åpent og oversiktlig, og er særegent i Klæbu. Innsjøen og jordbruksarealene dominerer landskapsbildet her. Byggefeltet i Brøttemsåsen har utsikt over området og det er lett tilgjengelig fra nord via to forskjellige veger.

Aktuelle tiltak/skjøtselsanbefalinger

Områdets verdi for landskapsopplevelsen henger sammen med det åpne preget og innslaget av tradisjonelle firkanttun, som stikker frem som øyer i åkerlandskapet. Det vil være viktig å ta vare på dette preget, særlig med tanke på områdets verdi for dem som bor i byggefeltet i Brøttemsåsen.

Selv om det åpne preget er av stor betydning for landskapsopplevelsen her, kan landskapet virke monotont og ensformig. Leplantinger i for eksempel eiendomsgrensene ville gi gevinst både med tanke på produksjon og landskapsopplevelse.

Med tanke på verdier for biologisk mangfold, bør man unngå avdrift til kantsonene ved gjødsling og sprøyting. Beitearealer som ikke gjødsles i dag, bør heller ikke gjødsles, da mange plantearter er ømfintlige for gjødsel.

Det miljøskapende elementet som firkanttuna er, bør bevares så langt som mulig. Der det er gamle hus i tunet eller andre steder på gården som er i dårlig stand, bør det søkes SMIL-midler til restaurering. Det er viktig at restaurering og vedlikehold av verdifulle uthus, så vel som våningshus, foregår etter anbefalingene i vedlegg II. Når det skal bygges nytt i tunet, bør man så langt som mulig forsøke å beholde det tradisjonelle firkanttunet, og også gjerne styrke det. Nybygging i kulturlandskapet er også tatt opp i vedlegg II. Utbygging med eneboliger bør skje i det allerede etablerte boligfeltet og utenfor dyrka mark. Det er en fordel å skape et skarpt skille mellom gårdsbebyggelsen og tettstedsbebyggelsen. Klart definert blir bygningsmassen ofte en positiv opplevelse, mens spredt boligbygging i jordbruksområder vanskeligjør defineringen både av tettstedsbebyggelsen og gårdsbebyggelsen

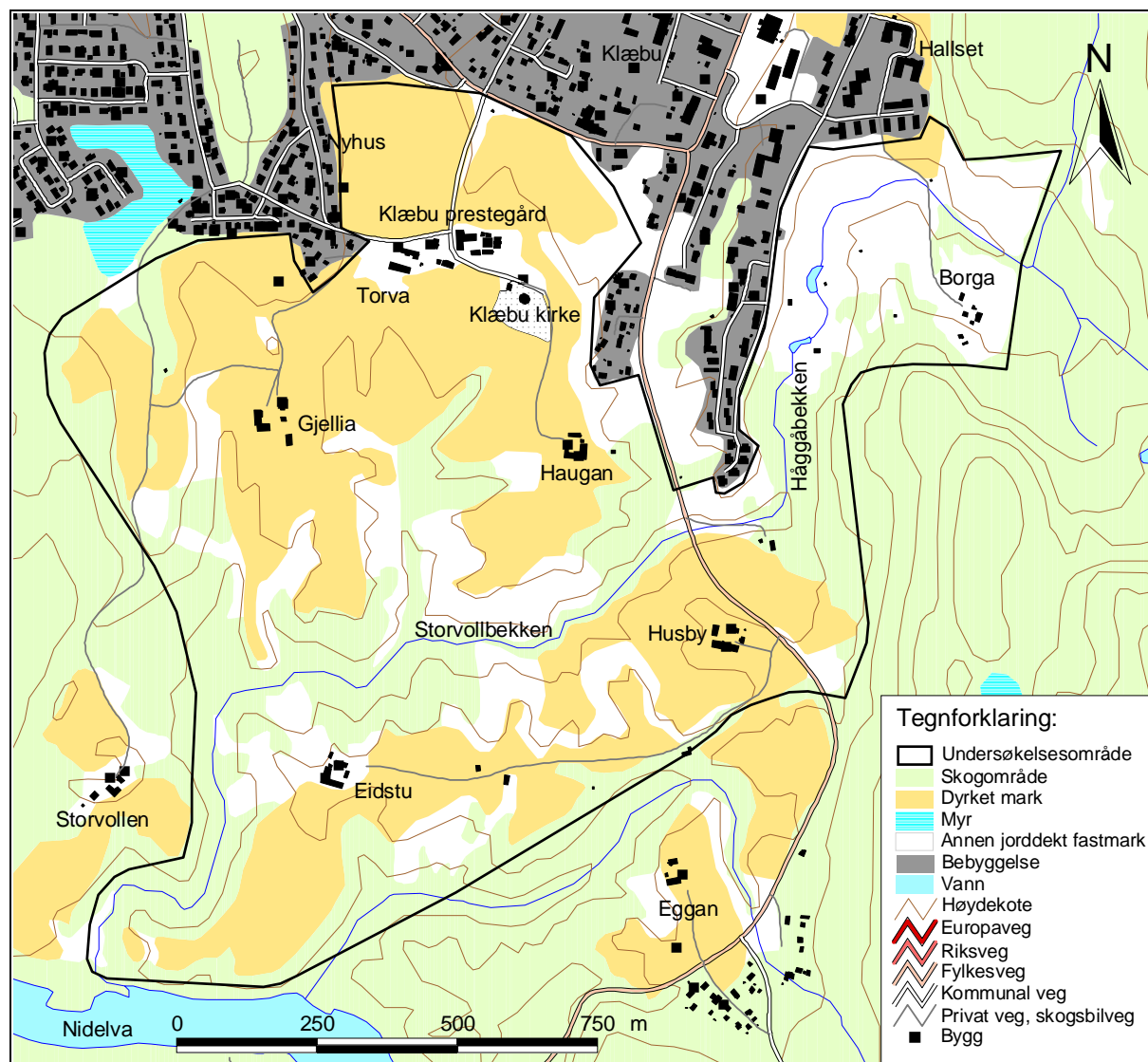
4 Eidstuområdet

Befart: Primo oktober 2003

Hoh.: 100-175 m

Beskrivelse av området

Undersøkelsesområdet ligger like sør for Klæbu sentrum i et ravineområde øst for Nidelva, figur 17. Området strekker seg fra elva og østover opp mot gårdstuna som de høyeste punkta i det kupert landskapet. I øst avgrenses området av de skogklede åsene som reiser seg opp fra landskapet. I nord er kirken med prestegården og byggefelta på Hallset og Gammelsaga en omtrentlig avgrensning. I vest danner skogen en naturlig avgrensning av området og i sør delvis skogen, delvis Nidelva. De velutviklede ravinene som preger området, er dannet i det tykke dekket av hav- og fjordavsetninger, som er typisk for de lavereliggende strøk rundt Trondheimsfjorden. Dette er i hovedsak leire, noe som gir et relativt næringsrikt jordsmonn. To bekker, Håggåbekken og Storvollbekken, renner i bunnen av ravinedalen de har vært med å skape. De to bekkene renner sammen midt mellom tuna på Haugan og Husby.

Figur 17. Eidstuområdet ligger ved Håggåbekken og Storvollbekken, like inntil Klæbu sentrum.

Dette er et jordbrukslandskap med arealer med grasproduksjon på de planerte toppene av ravinene og noen arealer som snor seg mellom ravineryggene. Beitemarkene er lokalisert til de brattere bakkene. De flatere partiene er noe sørvestvendt, men i de krokete ravedalene forekommer alle mulige eksponeringsretninger. Undersøkelsesområdet omfatter gårdene Borga, Prestegården, Torva, Haugan, Husby, Øver- og Ner-Eidstu og Gjellia.

Nåværende og tidligere drift

Klæbu prestegård, den tidligere By gård, var trolig bygdesentrum fra hedensk tid. Navnet by betyr "gården", og navnet ble brukt på sentrale og spesielt gode gårder. Den regnes derfor som et senter i en grend som de andre gårdene er skilt ut fra. Fra 1810 er Nyhus og By offisielt blitt til Klæbu prestegård. Haugan er visstnok ofte navn på nabogården til en slik stor hovedgård. Navnet henger i dette tilfellet trolig sammen med Domteighaugen, som var en stor, gammel gravhaug som nå er ødelagt. Mye av jorda på Haugan er brattlendt og tungdreven. Gjellia ligger svært sentralt nær kirka, og er trolig skilt ut fra By. Gjellien har god jord og skog ved Nidelva. Gården Torven er trolig blant de eldste i bygda. Gården har i de siste 400 år hatt liten dyrka jordvidde, men den som er ligger uvanlig fint til i svak sørhelling, og dessuten ca. 1000 daa produktiv skog nedover til Nidelva. Mye jord er gitt fra Torven til prestegården. Det var tidligere ferjested mellom Moen og Eidstu, som ble benyttet til opp på 1800-tallet. Eidstu ble delt i to like bruk, øvre og nedre, i 1715. Husby er trolig også utskilt fra By. Bruket ble delt i to deler av en kommunal veg som ble bygd på 1950-tallet. Borga er en gammel husmannsplass under prestegården. I gammel tid gikk det en ferdselsvei opp den bratte lia over åsen og fram til Grendstad. Hallset er en stor og god gård som delvis ligger innenfor området, og er trolig også skilt ut fra By. I dette undersøkelsesområdet er driften mye redusert i forhold til tidligere. En del av jorda er leid bort, og flere bruk er gått ut av aktiv drift. Det blir holdt storfe, sau og hest og produsert gras i området. Som en følge av redusert drift, er særlig de bratte ravedalene under gjengroing.

Biologisk mangfold

Flere steder er det beitemarker i de bratte sidene av ravedalene. En del av dette er gjengrodd med skog eller under begynnende gjengroing. Betydelige arealer holdes imidlertid fortsatt i hevd med beitedyr. Det ble foretatt vegetasjonsregistreringer i en sørvendt beitemark på Haugan og en nordvestvendt beitemark på Husby. Beitemarka på Haugan ligger i ravedalen

Figur 18. Beitemarka på Haugan ligger i de bratte bakkene nedenfor den planerte jorda. Tunet i bakgrunnen til høyre, Klæbu kirke til venstre.

sør for tunet og strekker seg fra Storsvollbekken og opp mot dyrkamarka, figur 18. Beitemarka er ganske godt beitet, men her finnes noe sølvbuketuer og gjengroingen har begynt å sette preg på området enkelte steder. Vegetasjonen er preget av god næringstilgang og frisk, delvis fuktig, mark. Det er derfor ikke så artsrikt. Planter som gulaks, svevearter, småengkall og harestarr kan indikere gammel kulturmark, mens artene firkantperikum, høymole, skogstorkenebb og mjøduert viser at her er relativt god tilgang på næring og at området er i en begynnende gjengroingsfase. De innsådde artene timotei og engkvein ble også registrert. I tillegg forekommer

fuglevikke, marikåpe, gulskolm, ryllik, nyseryllik, hvitbladtistel, hvitkløver og knappsviv.

Det undersøkte området på Husby ligger i en ravinebakke med oppdyrket og planert mark både over og under og blir bare beitet sporadisk av sau. Området er under sterk gjengroing med store sølvbuketuer og begynnende skogdannelse. Her ble registrert næringselskende gjengroingsarter som mjødur, bringebær og geitrams i tillegg til innslag av tresortene gråor, selje, bjørk og gran. Innsådde arter som timotei og engkvein finnes, og lyskrevende arter som også finnes i naturbeitemark er sølvbunke, ryllik, marikåpearter, engsoleie, gulaks, hvitkløver, fuglevikke, blåkoll og harestart.

Beitemarka i Håggåbekkdalen, like sør for Hallset, har et høyere beitetrykk enn de to forannevnte og er derfor ikke så mye preget av gjengroing. De flater partiene nær bekken er fulldyrket og preget av moderne drift. I bakkene er beitemarka åpen og jevnt beitet. Det er likevel en del sølvbuketuer i grasvegetasjonen her, men de er forholdsvis små. Løvskog med innslag av gran forekommer flere steder i de bratte haugene og bakkene i området, og dette er trolig gjengrodde arealer. Området er ellers en del preget av dyreparken som lå her inntil for noen få år siden.

Med tanke på biologisk mangfold kan beitemarkene i området ikke karakteriseres som særlig verdifull kulturmark, selv om her er rester etter en mer artsrik vegetasjon. Hvis områdene gror igjen med skog vil vegetasjonen likevel bli enda mer ensartet og ikke minst store landskapskvaliteter vil gå tapt.

Både langs Håggåbekken og Storvollbekken er det en stripe med hovedsakelig gråorskog. Slik kantvegetasjon er ofte verdifull for viltlevende arter av planter og dyr. I Håggåbekken er det dessuten demt opp en dam, noe som kan være positivt for mange vanntilknnyta arter. Det er imidlertid jordbruksarealer helt inntil dammen, noe som gjør at den vil være utsatt for avrenning og avdrift av gjødsel.

Kulturminner og kulturmiljøer

På gårdene Haugan, Husby og Ner-Eidstu er det tradisjonelle firkanttun som er del av et helhetlig kulturmiljø, figur 19. Tuna er godt bevarte og bidrar derfor til kulturhistorie og en positiv landskapsopplevelse for dem som ferdes i området.

Figur 19. Tunet på Ner-Eidstu er et velbevart, tradisjonelt trøndertun.

SEFRAK-registreringene fra 1970- og 1980-tallet av hus bygd før 1900, avdekket flere gamle bygninger i undersøkelsesområdet (Søberg, Kiran & Westvik 1988). På Haugan ble det registrert hele fem bygninger eldre enn 100 år, det samme på Ner-Eidstu. På Øver-Eidstu og på Gjellia ble det registrert en bygning på hvert bruk og på Husby to. Klæbu prestegård har fire SEFRAK-registrerte bygninger og ligger like ved Klæbu kirke fra 1790.

Landskapsopplevelse og tilgjengelighet

Undersøkellesområdet ligger i et lite definert landskapsrom, men i øst reiser likevel Storberga, Åstrøberga og Stormyrberga seg som en markert vegg i landskapet, noe som kan medvirke til en viss romfølelse. Håggåbekkdalen, som er en ravinedal med furete sider, er egentlig et landskapsrom i seg selv. Mot vest er landskapet mer åpent og domineres fullstendig av raviner, med hauger og små daler som er dannet av bekker som har gravd seg ned i løsmassene. Disse ravinedalene danner svært markerte rom i landskapet, og skogen er også et viktig romdannende element her. Landskapet har mange linjedannende elementer, som bekkene i bunnen av ravinedalen, veger og kantsoner som danner linjer som skiller dyrkamark, beitemark og skog. Slike linjer bruker man gjerne når man orienterer seg fra rom til rom i landskapet. De buktende ravinedalene gir området et labyrintisk preg, med oppdeling i rom og med tydelige bevegelseslinjer, figur 20. Gårdstuna og tettbebyggelsen er de viktigste landemerkene, som man kan orientere seg etter.

Figur 20. Det dype ravinedalene gir landskapet et helt spesielt preg, og deler landskapet opp i mange små rom. Tunet i bakgrunnen hører til Gjellia.

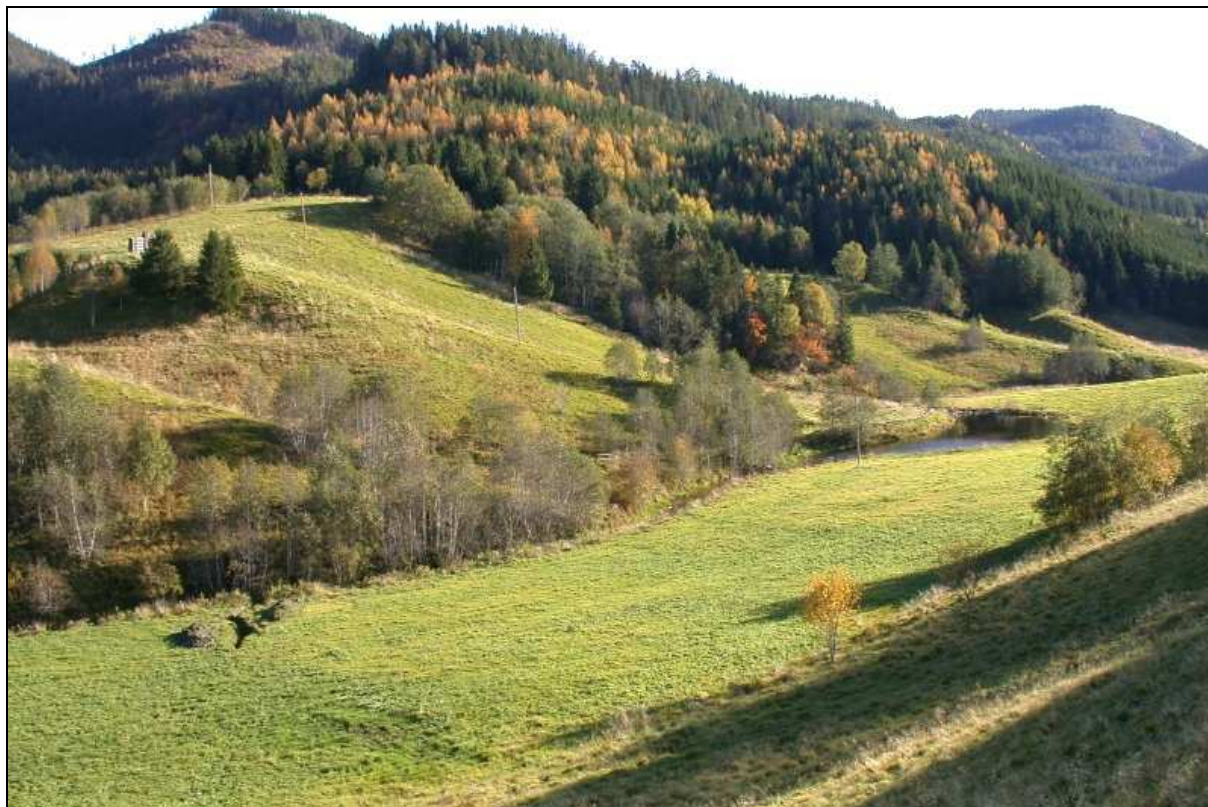
Ravinenelandskapet er karakteristisk for store deler av jordbruksområdene i Klæbu og gjør landskapet variert og spennende. Undersøkellesområdet har et helhetlig preg, siden her er lite

Figur 21. Lysløype mellom Haugan og Gjellia. Bakkene er her under gjengroing.

inngrep og en aktiv jordbruksdrift. Fra den opparbeidede turvegen, som går gjennom ravinedalen mellom Gjellia og Haugan, har man oversikt over ulike deler av området etter som man forflytter seg. Veggen følger Storvollbekken nesten helt ned til Nidelva før den svinger nordover mot Klæbu sentrum igjen. Den sentrumsnære beliggenheten gjør at området blir brukt mye i tursammenheng, og om vinteren blir det kjørt opp skiløype langs turvegen, figur 21. Den åttekantete Klæbu kirke ligger like nord for Haugan med prestegården like i nærheten. Deler av området er synlig fra fylkesveg 885, fra kirka og fra byggefeltet på Gammelsaga.

Håggåbekkdalen er svært godt synlig fra Hallset i nord og fra Skarpsnovegen og byggefeltet like i vest, der de ligger på toppen av en ravinehaug. Dalen er svært sentrumsnær og godt synlig. Den har derfor stor betydning for folks daglige opplevelse av landskapet, figur 22. Tidligere gikk det en gammel veg gjennom Håggåbekkdalen og det er i dag interesse for å gjenoppta bruken av denne for rekreasjonsformål.

Figur 22. Håggåbekkdalen, med bekken i bunnen, er et tettstednært kulturlandskap, som har stor betydning for folks opplevelse av landskapet.

Inngrep og trusler

De viktigste inngrepene i området er planering av ravinelandskapet. På grunn av at ravinene er så dype er likevel det opprinnelige preget holdt. En kraftlinje med store metallstolper går mellom tunet på Haugan og Klæbu kirke, og er et skjemmende inngrep i området siden den er så kraftig og følger de høyeste partiene. Like nordvest for Gjellia går en annen kraftlinje med ennå større stolper som delvis dominerer landskapssilhuetten mot vest. Noen få steder er det plantet inn gran i ravinene, noe som til en viss grad bryter opp helheten. Fylkesveg 885 går gjennom området men berører jordbruksarealene i liten grad. Byggefeltet like vest for Håggåbekkdalen griper også lite inn i jordbrukslandskapet og har heller ikke medført ødeleggelse av ravinene.

Gjengroing er et stort problem i området og uten rydding og beiting vil ravinene lukkes med skog og bare plataene med fulldyrket mark stå igjen på toppen. Da vil vesentlige sider av landskapsopplevelsen i området forringes. Selv om området er svært kupert og dermed mindre egnet for utbyggingsformål, vil det på sikt kunne oppleve et visst utbyggingspress på grunn av sin sentrumsnære beliggenhet. En eventuell utbygging vil påvirke landskapsverdiene i negativ retning på samme måte som gjengroing.

Vurdering av området

Eidstuområdet er et variert og helhetlig jordbruksområde i ravinelandskapet like sør og øst for Klæbu sentrum. Her finnes flere velbevarte firkanttun og beitede ravinebakker som gir liv til landskapet. En opparbeidet turveg, som går gjennom deler av området, er i bruk både sommer og vinter. Området er tettstedsnært og synlig fra flere steder. Det er lite skjemmende inngrep i området, men ravinene er truet av gjengroing.

Aktuelle tiltak/skjøtselsanbefalinger

En viktig utfordring i dette området er å sørge for at dets betydning som tettstedsnært friluftsområde ivaretas og utvikles. Sentrale elementer her er opplevelsesverdi, tilgjengelighet og informasjon. Samtidig er det viktig å beskytte disse arealene mot utbygging.

Opplevelsesverdiene i området avhenger av et jordbruk der også de bratteste arealene er i drift, siden de største kulturlandskapsverdiene gjerne knytter seg til slike arealer. Det er derfor viktig at disse arealene beites i minst like stor grad som i dag. Flere steder, særlig i ravinedalene i Eidstuområdet, er gjengroingen kommet godt i gang. Her er det aktuelt å rydde skog og buskas for å holde arealene åpne og for å holde beitene i hevd. Ryddingen bør foregå som beskrevet i vedlegg I til rapporten. Artsinnholdet i området er forholdsvis lavt og viser en viss gjødselspåvirkning. Dette gjør at arealene ikke krever spesiell skjøtsel. Er beitetrykket lavt vil det være en fordel om man unngår gjødsel i områdene, da dette ellers vil påskynde gjengroingsprosessene.

Nye inngrep, som bakkeplanering og utbygging, bør unngås i området. Dette for å ta vare på helheten i kulturlandskapet, og særlig de spesielle og velutviklede ravinedalene. Nye boliger på gårdene bør så langt som mulig innpasses i firkanttunet, som omtalt i vedlegg II. Spredte boliger utenom tuna (også dårlig innpassede kårboliger) vil løse opp helheten i området og vanskeliggjør defineringen av både tettstedsbebyggelse og gårdsbebyggelse. Klart definert vil bygningsmassen kunne være en positiv opplevelse.

Den allerede etablerte turvegen gjør at opplevelsesverdien i deler av området er lett tilgjengelig. Også bilvegene kan brukes til turgåing, og det er ganske gode muligheter å oppleve området herfra. Likevel er det ingen gode turmuligheter som går gjennom kulturlandskapet på en slik måte at opplevelsen av dette blir sentral. Å restaurere den gamle vegen gjennom Håggåbekkdalen vil gi denne muligheten. Det anbefales derfor at denne muligheten vurderes, og at en eventuell gjennomføring foregår som et grunneiersamarbeid. En restaurering av en gammel veg må foregå på vegens premisser. Det innebærer at vegen ikke må utbedres utover den standard den hadde tidligere. Kulturminner i og ved vegen må selvsagt ikke skades, og vegen bør ikke gruses opp utover det som strengt tatt er nødvendig. Å etablere et fast grusdekke vil ikke være forenlig med vegen som kulturminne.

For at de som bruker området til rekreasjon skal ha størst mulig utbytte av det, anbefales det at det settes opp informasjonsskilt i tilknytning til turdragene. Her er det aktuelt å ta opp tema som forteller hvordan det landskapet man ser rundt seg har blitt til. Dette kan være geologi, kulturlandskap og kulturminner, deriblant bygninger og tun. Man trenger kunnskap for å kunne forstå et landskap og nyte det fullt ut, derfor er informasjon en sentral bit for å få tatt vare på sentrumsnære kulturlandskap.

5 Tulluan-Forset

Befart: Primo oktober 2003

Hoh.: 100-160 m

Beskrivelse av området

Tulluan-Forset ligger like vest for Klæbu sentrum, men med Nidelva imellom, figur 23. Undersøkellesområdet avgrensens av riksveg 704 i øst, av Nidelva i vest, av byggefeltet i Brannåsen i nord og av et myr- og skogområde i sør. Tuna ligger på de høyeste punkta i landskapet, og det hovedsakelig østvendte området skråner herfra nedover mot elva. Jordsmonnet består stort sett av leire som ble avsatt i fjorden mot slutten av istiden, men i det høyeste partiet mellom Sagmoen og Kårstad ligger en arm av breelvavsetninger. Tullbekken renner fra vest mot øst og ut i elva like sør for Forset. I tilknytning til bekken har det blitt dannet små daler, eller raviner, i løsmassene.

Dette jordbrukslandskapet består stort sett av moderne engarealer med grasproduksjon. Bare i på de bratteste arealene finnes det rester etter gammel beitemark. Undersøkellesområdet omfatter, fra nord mot sør, Forset øvre og nedre, Kårstad, Tulluan Utpågården, Midtgården og Framigården.

Nåværende og tidligere drift

Tulluan er et spesielt navn med mange ulike forklaringer. Etter de eldste dokumentene var Tulluan den største gården i Bygda. Det er den også i dag om man ser bort fra gårdsdelinga. Søndre Tulluan ligger fortsatt på den opprinnelige gårdstufta. Der lå også de andre to tuna helt til 1772, da Tulluan midtre ble flyttet dit den ligger nå. I 1817 ble Tulluan nordre også flyttet ut til der den ligger i dag. Tulluan hadde minst ti husmannsplasser fra gammelt av.

Forset er trolig skilt ut fra gården Tanem allerede i vikingtida. Forset ble delt i to like deler i 1828, som er de samme bruka vi finner der i dag.

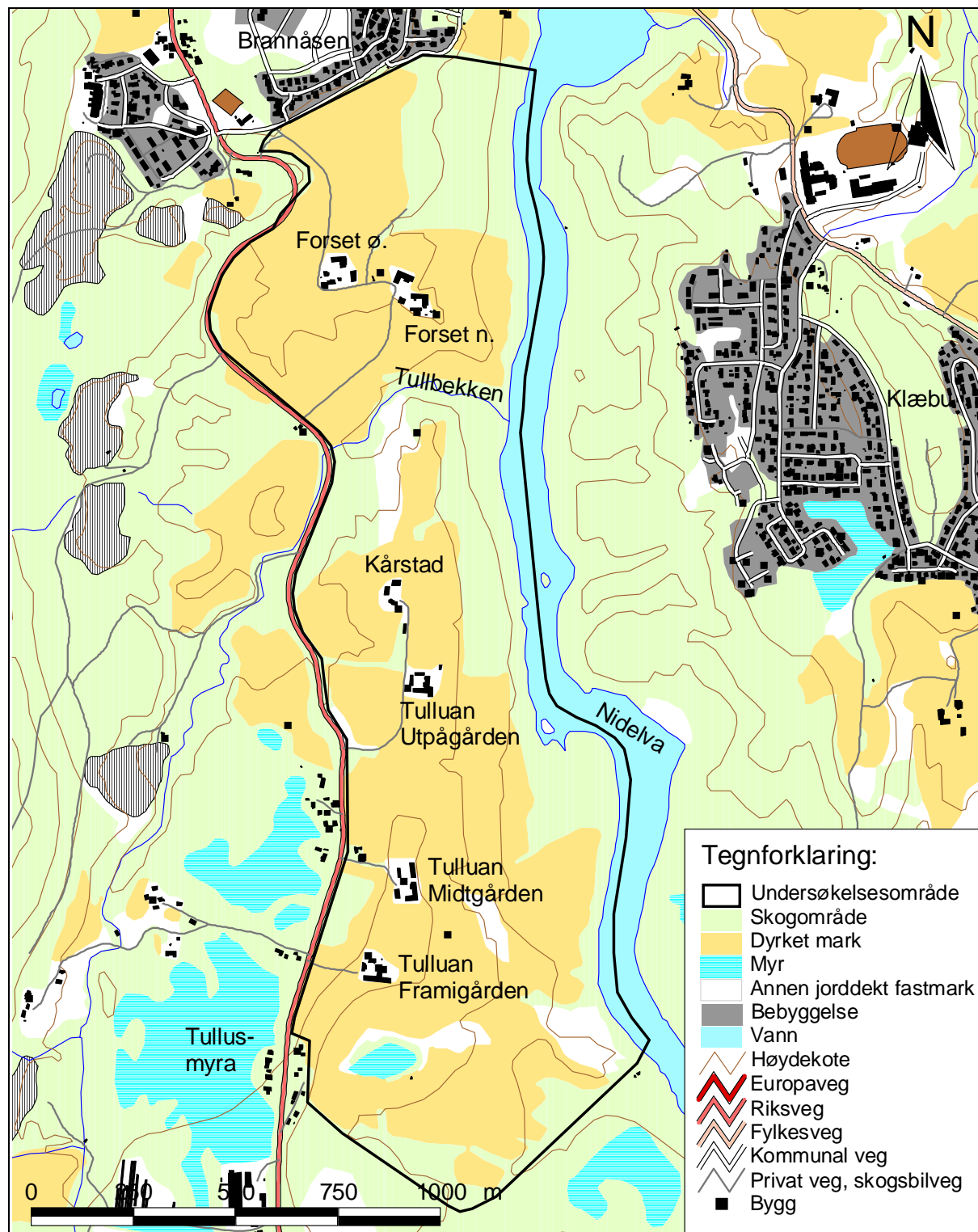
Det er tre melkeprodusenter i undersøkellesområdet, hvorav to også har noe korn. Et bruk har kun kornproduksjon og det ene bruket på Forset er bortleid.

Biologisk mangfold

Undersøkellesområdet inneholder bare få rester av gammel kulturmark. Det meste av disse mer ekstensivt drevne arealene er i dag gjengrodd eller planert og pløyd bort. De bratteste bakkene var gjerne beitemarker inntil de gikk helt ut av drift og fikk gro til. Blant annet er det en del gjengrodde arealer ned mot elva og i ravinebakkene mellom Forset og Kårstad. I disse ravinebakkene er i dag bare mindre arealer fortsatt åpne og noe beitet, figur 24. Det meste er enten grodd igjen med løvskog eller plantet til med gran.

Tullbekken har en kantvegetasjon av løvtrær, selv der den renner gjennom jordbrukslandskapet. Slike områder er ofte viktige levesteder og trekkveier for viltlevende arter av planter og dyr, i tillegg til å være et positivt innslag i landskapsbildet.

Nidelva er en svært produktiv elv som er rik både på fisk og virvelløse dyr (Fylkesmannen i Sør-Trøndelag 1999). Elvekantene er svært varierte, blant annet med gråor/heggeskog, og meget viktige å bevare. Elva er også et svært viktig viltområde, blant annet som overvintringsområde for vannfugl, som for eksempel sangsvane, fossekall og sjeldne arter som dvergdykker (Bangjord 1993). Oter og bever har også tilhold i vassdraget.

Figur 23. Tulluan-Forset ligger ved Nidelvas bredd like vest for Klæbu sentrum.

Figur 24. Ravinebakker like nedenfor tunet på Kårstad. Noe blir fortsatt beitet, men gjengroingen er stedvis kommet langt. Tullbekken renner like nedenfor bakkene.

Kulturminner og kulturmiljø

Det er flere velbevarte, tradisjonelle firkanttun i undersøkelsesområdet. Her er hvitemalte trønderlåner og rødmalte låver, figur 25. Nye bygninger er flere steder tilpasset ved at nye kårboliger er hvitmalte og nye fjøs er bygd i tradisjonell stil med vinkel og er rødmalte. De nye bygningene er ofte bygget inn i firkanttunet og det tradisjonelle kulturmiljøet er derfor tatt godt vare på. På Forset nedre er det en nesten herskabelig trønderlån med valmet tak. Øvre Forset, Kårstad og Tulluan Framigården har nyere tun som er bygget etter tradisjonell lest og som derfor glir godt inn i landskapet, figur 26.

Figur 25. De fleste tuna i området er tradisjonelle og velholdte firkanttun. Her Tulluan Utpågården.

Figur 26. Bygningene på Tulluan Framigården er nye, men tunet er bygd som firkanttun i pakt med lokal tradisjon.

SEFRAK-registreringene fra 1970- og 1980-tallet av hus bygd før 1900, avdekket flere gamle bygninger her (Søberg, Kiran & Westvik 1988). På Forset Nedre var det da fem bygninger eldre enn 100 år, på Tulluan Utpågården var det to bygninger, på Tulluan Midtgården var det en og på Tulluan Framigården var det to. Flere av bygningene er i dag borte, men noen av bygningene, inkludert det tradisjonelle preget, er beholdt.

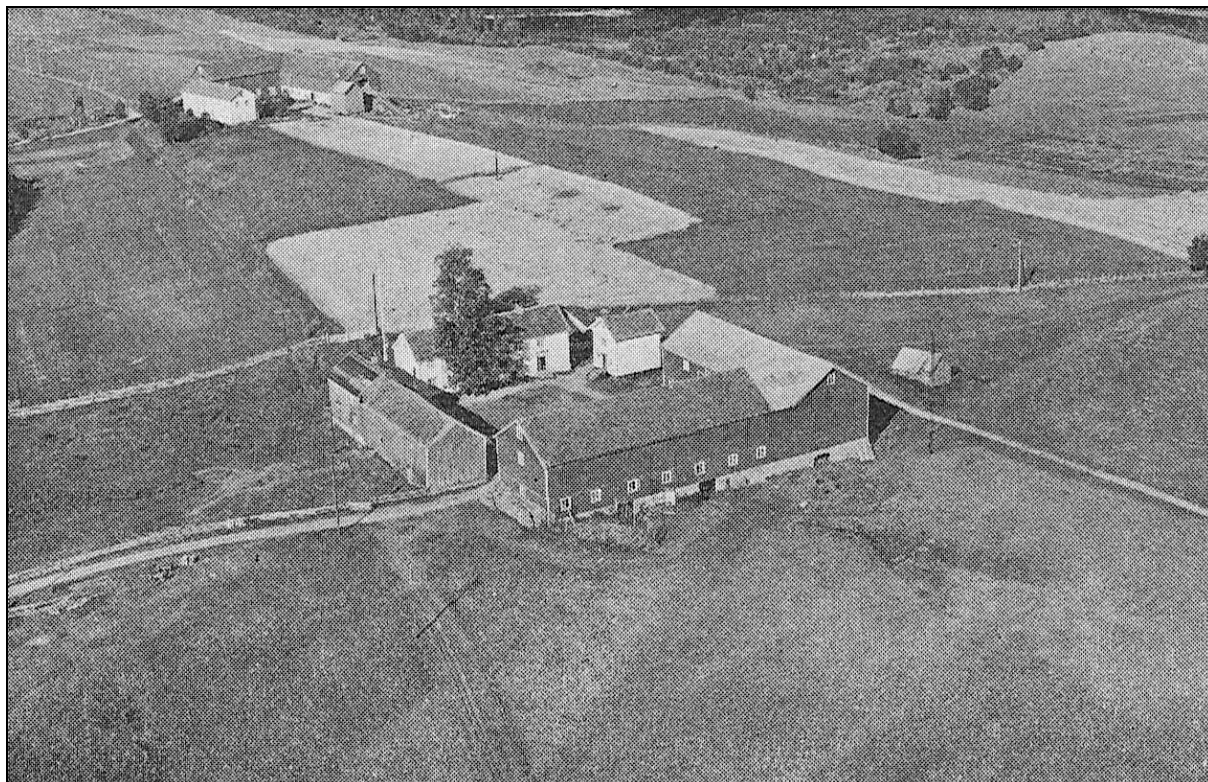
Landskapsopplevelse og tilgjengelighet

Tulluan-Forset ligger på en terrasse i et ganske åpent landskapsrom, figur 27. Dette rommet dannes av åsene omkring, som fungerer som vegger. I øst og vest er disse veggene mest markerte, med Middagsåsen, Brattåsen, Blåtårnberga og Eggåsen i øst og Onduren og Egga i Melhus i vest. I sørvest ligger Vassfjellet med sine 710 m. Mot nord og sør er veggene mindre tydelige og dannes av flere lave åser, blant annet Klasåsen i sør og Fjæremsåsen i nord. Nidelva renner bred i bunnen av landskapsrommet med skogkledd elvebredder som stiger opp med rundt 100 m på begge sider. Elva utgjør den aller viktigste bevegelseslinjen her og preger landskapsbildet, samtidig som elvedalen utgjør et langstrakt landskapsrom i seg selv. Bevegelseslinjer bruker vi til å orientere oss mellom småromma i landskapet. Disse småromma kan være dyrkamark med vegger av skog, myrer, rom mellom bygninger osv. Andre betydningsfulle bevegelseslinjer er riksveg 704, som går i nord-sør retning gjennom undersøkelsesområdet, gårdsveger, skogkanten, kraftlinja og Tullbekken. Tuna ligger høyt plassert i terrenget og er derfor viktige landemerker som man kan bruke til å orientere seg etter.

Området representerer det typiske for Klæbu, med moderne arealbruk med store, bakkeplanerte kulturenger og tradisjonelle firkanttun. Dette utgjør et sammenhengende og helhetlig jordbrukslandskap, som derfor også oppfattes som harmonisk og lett lesbart. Det bølgete ravinlandskapet ved Tullbekken og de høyt plasserte tuna gir dessuten et sterkt landskapsinntrykk.

Tulluan-Forset er godt synlig fra riksvegen og er et nærområde for boligfeltet på Brannåsen. Det er mulig å gå følge vegen fra Brannåsen forbi tuna på Forset og ut på riksvegen litt lenger sør. Man får da en fin opplevelse av kulturlandskapet. Fra boligområdet på Haugamyra og

Stormyra på østsiden av Nidelva og fra stiene og turvegene som gjennomvever denne siden av elva, har man flere steder utsikt over undersøkelsesområdet.

Figur 27. Gårdene ligger på en terrasse over Nidelva, med tuna som landemerker på de høyeste punkta. Eldre bilde med Tulluan Framigården i forgrunnen, og Midtgården i bakgrunnen. Bilde fra Klæbuboka (Tulluan 1973).

Nidelva benevnes ofte som kommunens ryggrad og er et svært attraktivt landskapselement (Klæbu kommune 1999a). Elva og elvebreddene er lett tilgjengelige og blir brukt til mange frilufsaktiviteter, som fiske, kanopadling og turgåing. Nidelva er regulert og har derfor mistet sin varierende vannstand.

Inngrep og trusler

Jordbruksarealene er stort sett bakkeplanerte, og kantsonene er mange steder borte. Det er bygd inn moderne bygninger på noen av tuna, men de er i stor grad bygd slik at tunets tradisjonelle preg er bevart. Det går en kraftlinje over området på langs i retning nord-sør, noe som bryter det helhetlige preget. Riksvegen er lagt i vestkanten av området og griper lite inn i jordbruksarealene. Nesten alle de tidligere beitearealene er grodd igjen eller under gjengroing. Dette har gjort at landskapet har blitt mer ensartet.

Videre utbygging i de sentrale deler av kommunen kan gå ut over jordbruksarealer som dette og dermed ødelegge noe av landskapskvalitetene. I gjeldende kommuneplan er det imidlertid ikke planlagt utbygging innenfor undersøkelsesområdet. På Tullusmyran vest for Tulluan er det lagt ut et område til byggeformål (ervervsbebyggelse) og videre boligbygging er planlagt like sør for Tulluan (langs riksvegen) og i Brannåsen og på Tanemsflaten nord for Forset. Kommunen har ellers en relativt streng holdning til spredt boligbygging (Klæbu kommune 1999b).

Videre gjengroing av marginale arealer vil gjøre landskapet mindre spennende og variert, noe som vil gå ut over opplevelseskvaliteten i landskapet. Forurensning fra landbruket utgjør generelt et stort problem i Nidelva (Fylkesmannen i Sør-Trøndelag 1999).

Vurdering av området

Undersøkelsesområdet omfatter jordbrukslandskapet mellom gårdene Tulluan og Forset, som ligger ved østbredden av Nidelva et stykke øst for Klæbu sentrum. Dette er et helhetlig landskap, stort sett med moderne driftsarealer og tradisjonelle firkanttun. Området har en variert topografi, noe som gjør det spennende å se på. Det er ligger dessuten sentrumsnært og er lett synlig fra flere steder.

Aktuelle tiltak/skjøtselsanbefalinger

Sentrumsnære jordbruksarealer har stor betydning for trivsel og identitet, og er dessuten ofte utsatt for sterkt utbyggingspress. Både av hensyn til jordvern og kulturlandskap er det derfor viktig å hindre utbygging på disse arealene. Områdets funksjon som turområde må også sikres.

Ravinebakkene mellom Forset og Kårstad er som nevnt under gjengroing. Der disse bakkene fortsatt er åpne, utgjør de et svært positivt element i landskapet. Det er derfor ønskelig at dette området fortsatt holdes i hevd med dyr på beite. Hvis det er muligheter for å få inn tilstrekkelig med beitedyr, bør arealet utvides ved rydding. Det er da snakk om å rydde skog av løvtre og gran for å få tilbake en åpen grasvegetasjon. Slik rydding bør foregå som beskrevet i vedlegg I til rapporten. Arealene ned mot elva bør også holdes åpne og beites, dessuten ryddes der det er nødvendig. Skogsbeltet langs elva bør likevel beholdes i et bredt belte, siden denne skogen er en viktig for det biologiske mangfoldet, og fordi den kan ta opp avrenning fra jordbruksarealene.

For å beholde områdets preg med tanke på tradisjonelle bygningsmiljøer, bør nye bygninger som føres opp på landbrukseiendommene tilpasses de eksisterende bygningsmiljøene gjennom form, plassering og farge. Dette er beskrevet nærmere i vedlegg II. Spredte eneboliger bør ikke føres opp utenfor byggefelt, da dette vil vanskeliggjøre defineringen av både tettstedsbebyggelse og gårdsbebyggelse. Et klart skille mellom gårds- og tettstedsbebyggelse vil derimot kunne føre til at de gjensidig fremhever hverandre. Ved ekspansjon av byggefelt må jordbruksarealer ikke benyttes, da dette vil føre til en sterk utvanning av kulturlandskapet og betydningen det har for folk som bor på stedet. Området fremstår i dag som helhetlig, men har inngrep på flere sider som er med å sette et press på arealene og på kvalitetene som finnes her.

Som turområde kreves det ikke tilrettelegging for å bruke vegen gjennom området. Likevel bør det vurderes å sette opp et informasjonsskilt om området der vegen starter. Opplevelsen av landskapet er mye sterkere når man har den tilstrekkelige kunnskapen til å forstå hvilke naturlige og menneskeskapt prosesser som har skapt det man ser i dag. Dette vil også kunne forsterke tilhørigheten til området.

6 Kilder

Skriftlige kilder

- Bangjord, G. 1993. Viltet i Klæbu kommune. Klæbu kommune.
- Direktoratet for Naturforvaltning 1999. Nasjonal rødliste for truede arter i Norge 1998. Norwegian Red List 1998. DN-rapport 3:1-161.
- Døssland, A. (red) 1980. Klæbuboka bind I. Natur og befolkning gjennom tidene. Klæbu kommune.
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag 1999. Viktige naturområder i Klæbu kommune. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernavdelingen.
- Klæbu kommune 1999a. Kommunedelplan. Anlegg og område for idrett og friluftsliv 1999-2002. Klæbu kommune, Kultur, næring og miljø.
- Klæbu kommune 1999b. Kommuneplan 1999-2010. Langsiktig del. Klæbu kommune.
- Kristiansen, M. E. V. 1994. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, Sør-Trøndelag. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernavdelingen. Rapport 6/94.
- Liavik, K. 1996. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag, sluttrapport for Sør-Trøndelag. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernavdelingen. Rapport 5/96.
- Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- Søberg, Kiran & Westvik 1988. Gamle hus i Klæbu: Rapport om registrering av hus bygd før 1900. Registrering av faste kulturminner i Norge, rapport nr. 7 fra Sør-Trøndelag fylke. Fylkeskonservatoren i Sør-Trøndelag.
- Tulluan, O. 1973. Klæbuboka bind II. Gards- og ættesoge. Klæbu kommune.

Kilder på internett

- Meteorologisk institutt 2004. Normaler for Klæbu. I *met.no* [online]. Tilgang: http://met.no/observasjoner/sor-trondelag/normaler_for_kommune_1662.html [Sisert 17.11.2004].
- NGU 2004. Bergrunnsgeologidatabasen. I *Geologi for samfunnet* [online]. Tilgang: <http://www.ngu.no/kart/bg250> [Sisert 17.11.2004].
- SSB 2004. Regional statistikk. I *Statistisk sentralbyrå* [online]. Tilgang: <http://www.ssb.no/kommuner/region.cgi?nr=16> [Sisert 23.11.2004].